

Важливим є створення безбар'єрного доступу до допомоги для потерпілих, а також підвищення рівня поінформованості громадян щодо запобігання та протидії домашньому насильству. Важливу роль у цій сфері відіграють міжнародні гуманітарні організації, які з 2022 року активно працюють в Україні та впроваджують сучасні підходи до роботи з постраждалими.

Література:

1. Закон України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" від 07.12.2017 № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.
2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: ратифікована Законом України від 20.06.2022 № 2319-IX. *Офіційний вісник України*, 2022, № 54.
3. Постанова Верховного Суду України від 05.03.2021 у справі № 761/45407/19 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-487-3-36>

КОЛИ ТАТО ВБИВ МАМУ: ДОРОСЛІ НАСЛІДКИ ТРАВМІВНОГО ДИТЯЧОГО ДОСВІДУ

Підлужна Ольга Вячеславівна

магістрантка факультету психології,

Інститут педагогічної освіти

ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука»,

м. Рівне, Україна

Переважаюча більшість порушників виростає без будь якого досвіду підтримуючого батьківства. Б. М. Головкін, аналізуючи наслідки умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень, що вчиняються у сімейно-побутовій сфері, підсумовує так: «... потенційні вбивці виховувалися у неблагополучних сім'ях, нерідко неповних, де батьки вели антигромадський спосіб життя, що базувався на насильницькому вирішенні життєвих проблем, а діти, зазвичай, ставали жертвами сімейного насильства, зростали в атмосфері страху, тривожності і з дитинства засвоювали агресивно-насильницькі стереотипи

поведінки. Причому вирішальну роль відіграє не структурний склад сім'ї, не взаємини між батьками, навіть не їх неправомірна поведінка, а, головним чином, їх емоційне відношення до дитини, її прийняття чи не прийняття» [1, с. 92].

При відсутності адекватної підтримки та терапії у дорослої людини, яка не подолала дитячої травми, існує високий відсоток ризику повторення моделі поведінки насильника, або вбивства насильника як акту справедливості. Парадоксально, але жертва, намагаючись опанувати власне почуття безсилля, може безсвідомо обрати агресивну поведінку, або, при відсутності альтернативних способів подолання конфлікту та регулювання емоцій, жертва може розуміти насилля як нормальну реакцію. Тому розуміння наслідків дитячих травм для дорослої людини може не лише пояснити мотив злочину, а й попередити антисуспільні поведінкові тактики дорослих людей, поранених в дитинстві дорослими людьми.

Вперше вивченням травматичного досвіду з дитинства, загубленого в часі, надійно захищеного почуттям вини, замовчуванням, соціальним табу, і як ця травма вплине у майбутньому на дорослу людину, почав займатися Вінсент Фелітті. Впродовж 2017–2019 років разом з Робертом Ардо вчений провів масштабне дослідження травматичного дитячого досвіду ACE (Adverse Childhood Experiences), яке й продемонструвало стійку кореляцію між негативним досвідом у дитинстві та підвищеним ризиком розвитку хронічних захворювань, психічних розладів та залежностей у дорослому віці. Із поміж опитаних 17500 дорослих (середній вік 57 років, представники середнього класу) встановлено, що сукупність факторів травматизації провокує ризик наркоманії – 4,6%, ризик самогубства – від 3100 до 5000 % пошуків варіантів [6]. Наслідки ж пережитого травматичного досвіду сильно та пропорційно відгукнуться через 50 років внаслідок дії захисних механізмів психіки, з врахуванням впливу хронічного, важкого стресу на роботу мозку та ЦНС, зниження функції імунної системи.

Вінсент Фелітті та його команда вводять в науковий обіг термін «оцінка ACE» – сума кількості категорій несприятливого досвіду дитинства від 0 до 18 років (а не кількості подій, які траплялися на життєвому шляху) [5]. Оцінка ACE – це ефект дози: чим більша в людини ACE, тим більше порушень розвитку нервової системи, соціальних, емоційних, когнітивних порушень, ранньої смертності [4].

10 травматичних категорій з дитинства, які дають можливість підстави вираховувати майбутню кризовість дорослої людини (у дужках наведені дані вище згаданого дослідження, проведеного В. Фелітті):

1. Важке емоційне повторюване насильство (11%).
2. Важке фізичне насильство (23%).

3. Насильницький сексуальний контакт (28% для жінок, 16% для чоловіків; 22% в середньому для групи в цілому).

4. Серйозне емоційне нехтування (15%).

5. Серйозне фізичне нехтування (10%).

6. Зростання в домі, де матір били (11%).

7. Зростання без обох біологічних батьків (24%).

8. Зростання в домі, де один з членів – алкоголік або наркоман (17%).

9. Зростання в домі, де один з членів – хронічно депресивний, суїцидально хворий (12%).

10. Зростання в домі, де один з членів ув'язнений (5%).

Зростання в домі, де матір били, автоматично додає п'ять – шість категорій до загальної суми оцінки ACE [5]. Переживання шести категорій з 10 травматичних категорій скорочують життя людини приблизно на 20 років [3]. Вбивство матері стає ще більш обтяжливим чинником для психіки та рушійним важелем для зміни вибору соціальної поведінки.

Етапи руйнування психіки: Дошкільний вік (до 6 років): не розуміє повністю, що сталося, але відчуває страх, тривогу, безпорадність, можуть з'являтися нічні кошмари, страх темряви, панічні атаки, формується регресивна поведінка (смоктання пальців, енурез); Шкільний вік (7–12 років): дитина починає усвідомлювати смерть, але не може впоратися із цим знанням, з'являється відчуття провини, тривожності, емоційної нестабільності, помітної плаксивості, тривожності та підозрливості, може боятися виходити на вулицю, уникати місць, що нагадують про вбивство матері; Підлітковий вік (13–18 років): починаються паління, алкоголізм, вуличне вживання наркотиків, азартні ігри, виникає відчуття несправедливості, гніву, бажання помститися (т. зв. сурогатні емоції). Відновлення справедливості «спрацьовує» у стратегіях жертви в трьох типах (активність жертви, пасивність жертви, смирення з несправедливістю), способах помсти («самостійне відновлення», «відновлення за участі посередників»), характером помсти («покарати винуватця», «встановити істину», «запобігти вчиненню несправедливості в майбутньому») [2, с. 188].

В таких випадках поведінкові реакції слід розуміти як частини єдиного процесу оцінки ситуації як несправедливої: оцінка справедливості події – пошук винуватця несправедливості – оцінка ступеня його відповідальності за скоєне – вибір стратегії реагування на несправедливість – реалізація обраного способу поведінки.

У середньому віці починаються захворювання (серцево-судинні, легені, печінка, аутоімунні захворювання (розсіяний склероз,

ревматоїдний артрит), онкологія), хронічна депресія, соціальна ізоляція, недовіра до людей, емоційна відстороненість (т. зв. емоційна притупленість), розвиток дисоціативної амнезії, розлад деперсоналізації-дереалізації, схильність до суїциду.

Наслідки дитячої травми (вбивство мами) для дорослої людини: деформоване сприйняття сім'ї та сімейних стосунків; почуття небезпечності батьківського дому; недовіра до людей, страх заводити сім'ю; ризик повтору насилля у майбутньому шлюбі; ризик «справедливої» помсти – вбивство батька за вбивство мами; катастрофічні наслідки – скорочений термін життя.

Література:

1. Головкін Б. М. Кримінологічні проблеми умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень, що вчиняються у сімейно-побутовій сфері. Харків : Нове – Слово, 2004. 252 с.
2. Милославська О. В. Особливості суб'єктивного сприйняття справедливості. *Особливість, суспільство, закон*. Харків, 2019. С. 187–190.
3. ACES explained by Vincent Felitti, PhD [відео, 6:46]. URI: <https://www.youtube.com/watch?v=T21twYn1M0>
4. Adverse Childhood Experiences: What Science Tells Us and How to Foster Resilience. URL: <https://youtu.be/18G9F2WcQ2U?si=puEMLZ4YCsra6xib7>
5. Dr. Vincent Felitti: Reflections on the Adverse Childhood Experiences (ACE) Study. URI: https://youtu.be/-ns8ko9-ljU?si=hAsTKW4f_yLAJ7Du
6. Impact of Adverse Childhood Experiences on Health Across the Life Course – Core Story: The ACE Study. URI: https://youtu.be/F4fBdHHsj5A?si=yc_VyezHo8YsWkca